ION CIOCANU
Institutul de Filologie
(Chişinău)

PREVESTITOR AL ROMANULUI POSTSOVIETIC

Abstract

In the novel Zbor frânt (The Broken Flight) from 1966 and then in the other, Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine (The Life and Death of the Unfortunate Filimon or the Laborious Path of Self-knowledge), from 1988, Vladimir Besleaga proved a considerable excess of the „dictated" level and of the „creative" socialist-realist method imposed by the totalitarian regime. First of all, issues raised by the writer, as the need to preserve humanity, even against all difficulties, including against the war, the need to know human identity, the need for its survival, as well as narrative techniques „exploited" by the writer (interior monologue, soliloquy, mise en abyme, etc.), all convince us that the writer has been recognized as a personality that presaged the post-Soviet novel after 1991.

A devenit un loc comun afirmaţia că Vladimir Beşleagă a debutat în literatură cu cele câteva cărţulii pentru copii: *Zbânţuilă*, *Vacanţa mea*, *Buftea*, *Găluşca lui Iluşca*, *Vrei să zbori la lună?* ş.a.

Or, nici chiar culegerea de nuvele *La fântâna Leahului* (1963), în care prozatorul încearcă sondaje în lumea sufletească a personajelor, apelează la simboluri, la sugestie, într-un cuvânt – îşi modernizează scrisul, nu poate fi considerată un debut literar în sensul consacrat al cuvântului. Modestă din perspectiva evoluţiei prozei est-prutene, inclusiv a prozei lui Vladimir Beşleagă însuşi, cartea din 1963 constituie doar o trambulină de pe care scriitorul a „sărit" la romanul *Zbor frânt* (1966). Acesta s-a dovedit a fi o mare şi autentică surpriză. Serafim Saka n-a pregetat să-l „ispitească" pe scriitor, în aprilie 1972, ce l-a făcut să creadă că era gata să scrie „frumosul roman *Zbor frânt*" (Serafim Saka, *Aici şi acum. 33 confesiuni sau profesiuni de credinţă*, Chişinău, Editura Lumina, 1976, p. 71). Conform spuselor prozatorului, romanul în cauză a „izvorât" dintr-o povestire; „A fost o idee schiţată într-o povestire de câteva pagini, pe care am pierdut-o…" (*Ibidem*).

Urmează câteva destăinuiri ale scriitorului despre climatul psihologic neordinar în care s-a născut primul său roman durabil: „Odată…, fiind într-un moment de mare durere sufletească, am început să scriu ca să scap de ea. Ieşea sau nu ieşea, asta nu avea nicio importanţă. Era un moment de descărcare a sufletului. Cam acesta a fost contextul

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

psihologic interior…" (*Ibidem*).

Atât „climatul psihologic interior", în care autorul şi-a scris romanul *Zbor frânt*, cât şi capacitatea lui de a-şi imagina situaţii complexe şi personaje în măsură să se „mişte" cu dezinvoltura necesară în derularea acestor situaţii, de a prezenta personajele conform „datelor" lor psihologice şi intelectuale proprii, fără a le „dicta" un anumit mod de conduită şi, mai cu seamă, „rezolvări" ale situaţiilor/conflictelor, au contribuit firesc la apariţia unei scrieri profund originale pe fundalul prozei est-prutene a timpului. Totul este motivat din punct de vedere psihologic, începând cu imboldurile acţiunilor lui Isai (pe celălalt mal al Nistrului rămăsese fratele Ilie) şi continuând cu tot ce i se întâmplă pe parcursul întregului roman. Acesta reprezintă una dintre puţinele opere epice ale scriitorilor est-pruteni în care este evitată înţelegerea superficială a realităţii istorice concrete, căutarea şi – culmea! – găsirea unor personaje şi fapte menite să-i prilejuiască cititorului concluzii înduioşătoare, atât de priitoare regimului politic al timpului: că ostaşii basarabeni erau pe deplin conştienţi de necesitatea şi de rostul luptei în care se pomeniseră implicaţi, că ei îşi imaginau Patria sovietică drept copac viguros cu multe ramuri (asemenea celor 16 republici unionale care formau pe atunci URSS-ul), toate aceste ramuri înfăţişându-se în conştiinţa lor ca neamuri înrudite, strâns unite (după 28 iunie 1940) etc. O intuiţie fină cu adevărat scriitoricească l-a călăuzit pe autor spre un sondaj adânc în sufletul personajului central al romanului, Isai, şi ale celorlalte fiinţe, fratele lui Isai, Ilie, bunelul, mama ş.a. Vladimir Beşleagă „sapă" în straturi de obicei tăinuite ale psihologiei şi mentalităţii omului, dezvăluie trăiri, atitudini, acţiuni care să-l intereseze şi chiar să-l pasioneze pe cititor. Scriitorul n-a apelat, asemenea prozatorilor noştri din primul deceniu postbelic, la „zugrăvirea" unor personaje descendente din diferite pături sociale şi chiar etnii, toate unite într-o vrere unică şi „fierbinte" de a-şi apăra Patria (de curând completată de regimul de după 28 iunie 1940 şi devenită peste noapte „natală" pentru basarabeni). În genere, el n-a urmat calea cuprinderii pe orizontală a faptelor şi evenimentelor, ci a pus la temelia romanului un moment concret: trecerile Nistrului de către protagonistul romanului, cu toate peripeţiile şi riscurile inerente unei atari aventuri, şi a realizat o scrutare pe verticală a războiului, în măsura în care acesta s-a răsfrânt în viaţă şi, mai larg, în destinul unui adolescent şi al celorlalte personaje. El a evitat în principiu expunerea şablonardă, devenită între timp modă în literatura sovietică, a unor personaje şi subiecte confecţionate conform calapoadelor ruseşti, ucrainene ş.a.m.d. Cartea lui este un dens monolog interior al lui Isai, care a acţionat mai curând *intuitiv* şi se spovedeşte fiului său, *într-un moment de tulburare extremă*, pe malul aceluiaşi râu pe care acţionase cu ani în urmă. Amintirile care iau naştere în mintea lui în mod absolut natural, chiar obligatoriu în cadrul microdialogului său cu fiul, îl copleşesc, drept care în monologul lui Isai apar imprevizibile intercalări de gânduri şi, respectiv, de fraze, explicaţii şi reveniri la aceleaşi fapte şi întâmplări pomenite anterior, acum trăite însă mai acut, mai dureros. Zvârcolirile nereţinute ale monologului, curgerea uneori haotică a gândurilor lui Isai formează un stil de expunere complicat pentru cititorul care se acomodase deja la o literatură pur descriptivistă şi nu fusese antrenat în receptarea adecvată a prozei cu monologuri interioare, solilocvii, fluxuri ale memoriei şi alte procedee literare considerate de ideologia politică a timpului

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

„străine", „burgheze" etc.

Capacitatea scriitorului de a surprinde complexitatea şi adâncimea sufletului protagonistului operei sale în situaţii-limită de o factură originală (în contextul prozei est-prutene a timpului) constituie particularitatea principală a romanului *Zbor frânt*. Tehnica inedită a naraţiunii se compune ca şi cum de la sine din suprapunerea planurilor vorbirii/spovedirii lui Isai, din confundarea timpurilor (când a avut loc acţiunea şi când aceasta e memorată de personaj într-un context psihologic de mare tensiune: „Şi Isai se uită la băieţelul care sta gol-goluţ ars de soare lângă dânsul, în apă (îi ajungea până sub genunchi apa şi văzu că-i vânjos băiatul lui, pietros la trup, de ce să nu poată înota până dincolo?), apoi întoarse capul şi se uită spre celălalt mal. Acum malul era negru întunecat. Malul deodată crescu aşa de tare şi se făcu aşa de înalt şi drept, că ajungea până în jumătatea cerului, iar după muchia lui, a dealului, se zbătea soarele, se zbătea să salte de acolo, dar nu putea, şi peste toată valea, peste toată apa, de sus de la cot până aici unde se întâlneşte apa cu cerul, se întunecă şi se făcu rece, şi apa nu mai curgea, ci încremeni toată, şi semăna cu o oglindă cenuşie, zgrunţuroasă, ştearsă, şi oglinda asta odată se clătină, şi se clătină fundul nisipos pe care-i şedeau picioarele, şi Isai închise ochii, ca să nu-l apuce ameţeala. Dar pământul porni a se zgudui, a se hurduca, a se izbi dintr-o parte în alta, apa începu a clocoti, Isai făcu un pas înainte, apoi doi, apoi trei – până i se sui apa deasupra genunchilor, apoi ridică mâinile în sus, îşi împreună palmele şi se repezi cu capul înainte, cu mâinile întinse, şi numai apucă să-i treacă prin minte un gând: trebuie să-i spun băiatului să fie cuminte, să nu se bage la adânc, şi unde căzu, apa se despică făcându-se parcă o luntre lungă şi subţire…". Cât durează trecerea Nistrului înot dintr-un mal în altul şi înapoi, Isai îşi rememorează peripeţiile din anii războiului, de parcă s-ar spovedi fiului rămas pe mal.

Romanul *Zbor frânt* a fost o revelaţie nesperată pentru cititorul care a reuşit să învingă barierele scrisului original nemaiîntâlnit în proza basarabeană de până la 1966. În primul rând, procesul mutilării sufleteşti a unui adolescent nimerit prin firea lucrurilor într-o situaţie complicată (trecerea Nistrului de pe un mal pe celălalt, pe care se aflau trupe ale celor două armate beligerante, sovietică şi hitleristă, cu riscurile iminente) este prezentat de scriitor ca şi cum din interior, fără retuşări şi reticenţe datorate – în atâtea alte lucrări ale timpului – intervenţiilor autoriceşti arbitrare ori scriiturii palide. În rândul al doilea, procesul de conştiinţă pe care şi-l face Isai în legătură cu urmările de după război ale peripeţiilor sale, inclusiv cu trădarea din partea propriului său frate (Ilie), apare în toată concretitudinea şi monstruozitatea etică de origine. „Că a purtat haină nemţească, ştia numai unul Ilie, lui i-a spus Isai, odată, demult… Şi când l-au ridicat atunci noaptea şi l-au dus la selsovet, şi după toată întrebăciunea şi cercetările l-a văzut pe Ilie, Isai s-a gândit (nu că numai s-a gândit, a înţeles!) că Ilie l-a dat de gol, Ilie l-a vorbit, Ilie l-a vândut", meditează protagonistul romanului. Problema omeniei, în cazul acesta concret – a lipsei de omenie, problema comuniunii cu vatra natală (în cazul bunicului), aceea a dragostei fiului pentru mamă şi a dragostei mamei pentru fii şi alte aspecte ale *omenescului*, chiar dacă toate pornesc de la realitatea crudă a anilor de răstrişte, constituie o reţea întreagă de relaţii omeneşti care, în unitate cu monologul interior, mai exact – cu acea modalitate de monolog, care se numeşte

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

soliloc, cu fluxul memoriei, cu scriitura originală a romanului şi cu problemele etice abordate de autor constituie temeiul obiectiv al succesului operei prin care Vladimir Beşleagă s-a afirmat – la 1966 – ca scriitor autentic. Adevărul a fost spus şi în critica literară basarabeană a timpului, dar întrucâtva în surdină, cu jumătate de gură (Vasile Coroban, Nicolae Bileţchi, mai târziu – Felicia Cenuşă, Alexandru Burlacu şi alţi exegeţi), dar a fost dezvăluit în toată concretitudinea şi semnificaţia lui de criticul arădean Ion Simuţ în articolul *Vârful ierarhiei în proza basarabeană* („România literară", 2005, nr. 20 din 25-31 mai), în care Domnia Sa afirmă răspicat că „ionicul basarabean nu are un exemplu mai bun decât, poate, un alt roman al aceluiaşi autor" şi conchide în continuare că *Zbor frânt* este „unul dintre primele patru-cinci romane care pot reprezenta convingător literatura basarabeană afară". Pe urmele cercetătorului arădean, criticul şi istoricul literar Alexandru Burlacu include această lucrare a lui Vladimir Beşleagă între operele care „trebuie interpretate, dimpreună, ca expresie artistică, fie şi uşor confuză, a intuirii unei concepţii asupra vieţii şi destinului istoric al neamului… şi ca o concepţie artistică literară, chiar potrivnică celei oficiale, cu obsesia celor trei nopţi… care ilustrează, pe cât admitea/respingea (cu voie de la partid) cenzura, tipul subversiv de roman, în bună măsură ionic, dar, să recunoaştem, uşor asincron cu canonul postmodernist dominant în literatura occidentală din a doua jumătate a secolului al XX-lea" (Alexandru Burlacu, *Vladimir Beşleagă*. *Po*(*i*)*etica romanului*. Chişinău, Editura Gunivas, 2009, p. 11). Alexandru Burlacu ne face atenţi la „reluarea în roman a unor tehnici şi strategii narative predilecte, cum sunt tehnica punerii în abis, principiul teleologic, structura inelară" etc. (*Ibidem*).

Ne-am oprit poate prea detaliat la romanul *Zbor frânt* pentru a sublinia că Vladimir Beşleagă încă în 1966 s-a dovedit un prozator de forţă, care a depăşit cu mult nivelul scrierilor literare de proporţii ale timpului (în context basarabean).

Nu sunt lipsite de interes celelalte romane ale scriitorului: *Acasă* (1976), *Ignat şi Ana* (1979), *Sânge pe zăpadă* (1985), *Durere* (2007)… Însă dintre acestea se remarcă în mod favorabil – sub aspect propriu-zis artistic – primul, reeditat în 1998 cu titlul *Nepotul*. Principalul semn distinctiv al acestuia îl constituie dezechilibrul sufletesc al protagonistului lui, Alexandru Marian, orăşean care şi-a trăit copilăria şi adolescenţa la ţară, între oameni de tot soiul, buni şi răi, prieteni şi – cum s-ar fi putut altfel? – duşmani. Pe planul din faţă al romanului se înfăţişează relaţiile lui Alexandru Marian cu un consătean, Andron, bănuit că ar fi fost ucigaşul tatălui celui dintâi. Anume în dezvăluirea acestui conflict îşi manifestă scriitorul potenţele sale creatoare demne de perioada contemporană, evoluată, a literaturii est-prutene.

Despre unele particularităţi ale concepţiei şi realizării romanului *Acasă*/*Nepotul* am vorbit succint în cartea noastră *Dincolo de literă* (Timişoara, Editura Augusta, 2002, p. 26-29), şi nu revenim. Vorbim acum despre opera epică cea mai incitantă, concepută în cheie modernistă, ca şi *Zbor frânt*, dar încă mai complexă, cu un fond mai larg de probleme etice şi realizat printr-o scriitură originală, chiar faţă de romanul nominalizat la urmă, *Viaţa şi moartea lui Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*, scris în 1969-1970, dar editat abia în 1988. Faptele, simţămintele, gândurile muncitorului-constructor Filimon Fătu sunt prezentate de Vladimir Beşleagă în raport cu felul de a fi,

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

de a raționa şi de a acționa al propriului său părinte, Nichifor Fătu, expresie desăvârşită a hidosului, răului, josnicului, într-un cuvânt – a urâtului.

Anume Nichifor Fătu este generatorul întregii narațiuni care constituie romanul *Viața şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*. Tată al lui Filimon şi al Cristinei, acesta e un produs tipic al regimului totalitar; Nichifor a fost comisar care a deportat consăteni în Siberia, a dat lumea „la hurtă", adică a băgat-o în gospodării colective, şi-a însuşit arta supunerii către mai-marii zilei („ştie metodele şi şiretlicurile şefului"), a fost şef de gară şi de carieră de piatră, savurează plăcerea de cazarmă („Drepți!" şi toți se ridică rămânând țepeni, ca nişte lumânări"), toată viața s-a simțit stăpân pe toate şi pe tot, inclusiv pe fiica de şaptesprezece ani a lui moş Andrei, care-i devine socru, şi pe fratele acestuia, pe care îi deportează (să nu aibă martori că o forțase pe fiica lui moş Andrei să-i fie soție); până la urmă Nichifor e un tip obişnuit să decidă totul, chiar contrar legilor („– Nu există lege să ieie copilul de la sânul mamei! – dacă nu-i, am s-o fac eu!"). Dar nu numai prin faptul că o forțase pe fiica lui moş Andrei să-i fie soție, apoi prin însuşirea frauduloasă a fiului lor (căruia îi interzice să afle adevărul despre mama, sora şi în genere despre viața sa) Nichifor Fătu este un criminal odios. Pe când era şef al carierei, el a scos de sub sat un soi specific de piatră galbenă cu dungi negre, în urma cărei acțiuni s-au prăbuşit sub pământ multe case ale oamenilor. Personajul n-are conştiința vinovăției sale. După ce a stricat viața fiului său Felix, mai şi schimbându-i numele în Filimon, interzicându-i să contacteze cu maică-sa, ținându-l departe de sora sa Cristina, urmărindu-l cu strictețe prin oameni aleşi în chip special pentru aceasta, ba chiar bătându-l crunt şi ruinându-i sănătatea (ajungând să-i taie limba ca să nu poată rosti adevărul despre viața sa în cazul în care ar fi reuşit să-l afle), Nichifor Fătu continuă să-l „vâneze" pe fiul său (pe care de mult îl declarase copil din flori)…

Pus în fața unui atare tată, Filimon Fătu suportă în mod christic toate urmările acțiunilor lui nesăbuite. Ba nu numai acțiunile tatălui său puțin spus iresponsabil de copiii aduşi pe lume (atitudinea lui Nichifor Fătu față de Cristina nu este prin nimic mai omenească/omenoasă (el o consideră „încăpățânată"; nu-i poate ierta faptul că odată i-a întors cuvântul şi că în genere ea nu-l ascultă)); dar şi ale complicilor lui, dintre care se remarcă Ghior.

Spusele noastre din urmă sunt în critica literară un inevitabil compendiu al narațiunii romaneşti complicate, desfăşurate pe două planuri diferite, deşi organic legate între ele: unul de suprafață, literal, şi altul – subtextual, latent, metaforic, cu nenumărate aluzii la realitatea basarabeană de ieri şi de azi. Pânza romanului conține multe simboluri şi parabole purtătoare de sensuri etice şi, mai larg, sociale profunde, care nu numai ne permit, dar ne şi obligă să lărgim considerabil aria de semnificații ale personajelor şi ale relațiilor dintre acestea. Ne dăm seama că e locul unor exemplificări concrete ale modului de a nara al scriitorului, în acest al doilea roman cu mult mai complicat decât *Zbor frânt*. Ținut de propriul său părinte în totală neştiință de apariția pe această lume şi de evoluția între oamenii din jur, Filimon tinde să afle odată şi odată adevărul despre sine. Ajunge să ceară Apei Vremii să-i întoarcă ultimele trei zile din viața sa, crezând că va putea

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

desluşi câte ceva din cele ce i se întâmplaseră. Apoi nimereşte la o „bătrânică… uscată, cocârjată", pe jumătate intrată deja în pământ:

„– Stai! strigă Filimon, nu te duce, aici, în bordeiul matale… atunci… nervul… ajută-mă! vreau să aflu, nu mai pot…

Lasă-mă, băiete, să mă sting în pace, tu ai avut cu ce plăti cele trei zile, mie nu mi-a mai rămas nimic… Dar fie, cât mai pâlpâie bobul de lumină, am să-ţi răspund, şi bătrâna deodată îşi lungi mâna subţire până departe spre un loc din perete, trase pe sub el cu toate degetele uscate şi, adunând un pumn de ţărână, îl ridică spre luminiţa din colţ, îl desfăcu şi suflă-n palmă – şi tot atunci Filimon se văzu pe sine însuşi târându-se prin hruba de sub pământ în coate şi-n genunchi, iar dincolo de dânsul, departe – o casă albă, cu multe rânduri de ferești, şi cineva fugind la vale, printr-o ulicioară strâmtă, iar din urmă răsunând plânset de copil – îmi arăţi ce-am făcut eu? zise Filimon, dar mata spune-mi ce nu ştiu eu de dincolo de cele trei zile – bătrâna luă aminte pe sub pereţi, întinse mâna, luă un alt pumn de pământ, îl ridică şi suflă peste palme spre luminiţa din colţ, praful se împrăştie arzând ca aurul, pluti o bucată de vreme, sucindu-se şi învăluindu-se, apoi din el se închegară două chipuri: un bărbat înalt, voinic, şi o femeie, iar între ei un copil, pe care cei doi îl ţin de câte-o mână şi se ceartă, strigă unul la altul şi, certându-se, trage fiecare în partea lui, înţeleg, zice Filimon, acela eu sunt – bătrâna ridică cealaltă mână, desface palma, suflă şi alte două chipuri se arată: un băietan şi o fată stau faţă în faţă, ţinându-se de mâini şi privindu-se în ochi, şi buzele lor ard mistuite de dor, iată-le se apropie unele de altele, dar răsună o bubuitură alături, se prăbuşeşte ceva negru peste ei, o apă neagră se întinde între ei şi un glas dogit strigă triumfător: dă-i, rupe-l în bătăi! să nu mai încurce altă dată! – da, şopteşte Filimon, atunci, aici mi s-a rupt nervul… dar spune-mi: cum îl voi înnoda la loc? ajută-mă! văzând că de acum şi capul bătrânei s-a cufundat în groapă, strigă: ajută-mă, te rog! – atunci ieşi din pământ o mână uscată care nu se mai întinse spre perete, ci spre cotruţa de alături, apoi se înalţă spre luminiţă, dar, văzând că ea nu mai are putere, suflă el spre partea aceea, şi deodată apăru în faţa lui un nor negru, de scrum, care se roti de câteva ori peste locul unde se mistuise bătrâna şi Filimon se văzu pe sine:

– târându-se prin galerie, spre sat, şi căutând cu mâinile întinse peretele clădit în curmeziş,

– fugind pe cărarea de sub răchiţi,

– alergând la locul unde dispăruse în pământ capul acela alb, mic şi uscat. Şi începe a săpa desperat cu mâinile s-o dezgroape pe bătrână şi s-o întrebe: dar ce vor ei de la mine? cine sunt eu, cine m-a adus pe lume? vreau să mă lămuresc! ajută-măăă!…".

Citatul ni se pare elocvent pentru perseverenţa lui Filimon în a-şi afla identitatea şi adevărul despre sine, pentru stilistica romanului, pentru efortul care se aşteaptă de la cititor în scopul desluşirii mesajului întregii opere împânzite – repetăm – cu simboluri şi parabole multisemnificative. În fragmentul reprodus este plină de sens adânc, de exemplu, acea „apă neagră" care se întinde la un moment dat între personaje pentru a le zădărnici dragostea care-i cuprinsese şi căreia ele urmau să se supună în chip firesc.

De fapt, în romanele scriitorului funcţionează ireproşabil un variat şi coerent

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

sistem de simboluri, parabole şi de alte procedee de generalizare artistică, prin care faptele narate se încarcă de neaşteptate semnificaţii majore în context. Însăşi trecerea lui Isai de pe un mal al Nistrului pe celălalt comportă un sens neafişat de scriitor şi poate nici pe departe conştientizat de personaj – acela de încercare de unire a unui teritoriu şi a unei populaţii, a unui neam răzleţit în urma atâtor vitregii ale istoriei, la care se adaugă acum, în timpul desfăşurării acţiunii romanului, războiul sângeros. „Isai (copilul şi adultul), personajul central al romanului (aflat mereu într-un dialog între *Eu – Acesta* cu *Eu – Acela*), deşi copil, se vede singurul chemat să se jertfească pentru a-şi salva familia, neamul (cel mic, dar poate şi pe cel mare – naţiunea) de iminenta distrugere şi pierire: porneşte, se aruncă în foc pentru a-l scoate de acolo pe frate-său Ilie (după ce şi-a pierdut tatăl şi sora)…" (Alexandru Burlacu, *Vladimir Beşleagă*. *Po* (*i*) *etica romanului*, Chişinău, Editura Gunivas, 2009, p. 28-29).

Romanul de la 1966 a însemnat o schimbare de paradigmă în proza est-pruteană – de la canonul *doric* la cel *ionic* (în termenii folosiţi de Nicolae Manolescu), acest al doilea ţinând, după cum consemnează exegetul citat, „de schimbarea perspectivei narative, de multiplicarea punctelor de vedere, de subiectivism şi fragmentarism, de drame personale, de autenticitate, interioritate şi intimitate, de psihologism şi autoscopie etc." (*Ibidem*).

Zbor frânt a constituit momentul îmbogăţirii principiale a tehnicilor narative în proza noastră. „Anume tehnica punerii în abis, dar şi tehnica *puzzle*, ordonate în structura contrapunctică bine orchestrată, scot în relief ontologia complexă a unei drame cu valoare de simbol…", menţionează Alexandru Burlacu (*Ibidem*, p. 46).

Pe bună dreptate cercetătorul arădean Ion Simuţ îl consideră o lucrare de zile mari: „În complexitatea sintactică a frazei narative, Vladimir Beşleagă concurează cu D. R. Popescu, N. Breban sau Aug. Buzura. E parcă mai apropiat de cel dintâi în caracterul difuz şi oral al exprimării, în amestecul de timpuri şi senzaţii, având în comun, fără îndoială, o origine faulkneriană. Sensurile multiple ale narativităţii creează complexitate la toate nivelurile (sintactic, psihologic, existenţial, moral)…" şi conchide că „*Zbor frânt* e un roman de virtuozitate narativă, cu o bună tehnică a analizei psihologice" (Ion Simuţ, *Vârful ierarhiei în proza basarabeană*. „România literară", 2005, 25-31 mai).

Despre *Viaţa şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine* acelaşi critic de la Arad a vorbit preponderent elogios într-un alt articol (*Scriitura unei agonii*. „România literară", 2006, 28 iulie). Nouă nu ne rămâne decât să trimitem cititorul la exegeza *Vladimir Beşleagă*. *Po*(*i*)*etica romanului*, din care am mai citat, şi să evidenţiem că personajul principal, Filimon Fătu, a lucrat la *Basarabeşti*; în urma numeroaselor tertipuri puse la cale de tatăl său, Nichifor Fătu, trece drept *copil din flori*; lucrând la o carieră de piatră, se pomeneşte *neştiutor de originea şi de identitatea sa* şi, dorind să şi le explice, rătăceşte prin *nesfârşite galerii subpământene întunecoase* şi parcurge un interminabil *labirint* (să nu uităm de simbolul „apei negre" apărute între personajele romanului în fragmentul citat mai devreme), drept care ni se creează impresia că în destinul lui se „citeşte" soarta vitregită a Basarabiei înstrăinate care continuă să orbecăiască în căutarea adevăratei sale origini şi identităţi.

Aşadar, creaţia scriitorului se impune atenţiei generale prin valorificarea

BDD-A6856 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)

măiestrită a unei formule narative moderne, de natură proustiană ori faulknerianã, mizând pe fluxul memoriei, pe elementul eseistic, pe interogația retorică (și polemică). În operele sale găsim explorate cu efect maxim simboluri ca *labirintul*, *pătratele* şi *pătrățelele*, *groapa*, *crucea*, *ochiul negru*, *umbra* ş.a., parabole ca cea cu *motanul* şi *şoarecele* ş.a. Altfel zis, prin problemele etice şi psihologice pe care le abordează, printr-o întreagă rețea de mijloace şi procedee valorizate, prin unghiul specific de scrutare a sufletului şi psihologiei umane, prin tendința interpretării filozofice sau cel puțin cu mult mai largi şi mai profunde a realității investigate, Vladimir Beşleagă a dat literaturii basarabene un exemplu de împrospătare principială şi categorică a scrisului literar-artistic. *Zbor frânt*, roman publicat în 1966, şi *Viața şi moartea nefericitului Filimon sau anevoioasa cale a cunoaşterii de sine*, scris în 1960-1970, dar editat abia în 1988, deci încă în condițiile fostei URSS, ale dominației „metodei" realist-socialiste în literatură şi ale dezmățului cenzurii comuniste, scriitorul a realizat o schimbare aproape inimaginabilă pe atunci în modul de a gândi şi de a se exprima al scriitorului din acel timp. Tocmai de aceea ni se pare necesară sublinierea apăsată a adevărului că între romanul catagorisibil la perioada sovietică a literaturii noastre şi cel datorat condițiilor postsovietice de dezvoltare a acesteia nu există un hotar de netrecut sau că – ceea ce e în definitiv acelaşi lucru – între aceste două perioade de evoluție a romanului est-prutean avem, din fericire, câțiva scriitori „de legătură" sau „de tranziție", printre aceştia fiind neapărat şi Vladimir Beşleagă. Autorul *Zborului frânt* şi al *Vieții şi morții nefericitului Filimon*… poate fi considerat unul dintre prozatorii care au prevestit romanul postsovietic, de după 1991, fără veşnica teamă de a nu întrece măsura în ceea ce priveşte sondajul problemelor afurisite ale realității şi de a nu irita gusturile estetice „subțiri" ale cerberilor ideologiei marxist-leniniste.

BDD-A6856 © 2011 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:39 UTC)